

شخصیت‌شناسی امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشريف در اندیشه قرآنی مقام معظم رهبری رحمته الله

انسیه زهرا^۱

چکیده

یکی از اعتقادات مشترک بین ادیان ابراهیمی و اسلام بحث منجی موعود است. اعتقاد به منجی، انسان را از بن‌بست‌های ناامیدکننده رها می‌کند و افق‌های روشن و امیدوارکننده در پیش چشم او می‌گشاید، اما تلاش دشمنان همواره بر این است تا چهره خشن و مخوف از منجی موعود ادیان نشان دهند و جایگزین‌های تقلبی و پوچ به جای آن بنشانند. از این رو، با ساخت فیلم‌های آخرالزمانی، شخصیت منجی را تحریف شده و ضد صلح و بشریت معرفی می‌کنند. فرهنگ مهدویت در بین مسلمین چنان‌که باید مورد توجه قرار نگرفته و تلاش و هابیت نسبت به حذف این اعتقاد قابل توجه است. از این رو، بحث مهدویت و شخصیت‌شناسی امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشريف ضروری است؛ زیرا یکی از بزرگ‌ترین و خطرناک‌ترین انحرافات که در جامعه اسلامی رخ داده انحراف از مسیر امامت، کوتاهی در شناخت امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشريف و انتخاب افراد نااهل در قالب خلیفه بوده است. شناسایی صفات و ویژگی‌های امام غایب از منظر نایب ایشان بهتر می‌تواند در شرایط حساس کنونی غیبت، راهگشا و نقش‌آفرین باشد. پژوهش حاضر، شخصیت‌شناسی امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشريف در اندیشه قرآنی مقام معظم رهبری را با روش توصیفی-تحلیلی بررسی می‌کند. بنابراین، برخی از ابعاد شخصیت امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشريف از ذاتی، حسب و نسب، شخصی و نوعی بودن ذات امام و صفاتی مانند وارث انبیای الهی، حجت خدا، مظهر عدل، خورشید فروزان هدایت، ملجأ و قطب عالم، مصلح کل و سایر خصوصیات که مقام معظم رهبری با توجه به آیات و روایات بیان کرد، بررسی می‌شود.

واژگان کلیدی: شخصیت امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشريف، اندیشه قرآنی، مقام معظم

رهبری رحمته الله، مهدویت، اوصاف امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشريف.

۱. دانش‌پژوه کارشناسی تفسیر و علوم قرآن، مجتمع آموزش عالی بنت‌الهدی، جامعه‌المصطفی العالمیه، قم، ایران.

۱. مقدمه

مهدویت، پیشینه تاریخی دارد، از بنیادی‌ترین اعتقادات مسلمانان است و در میان دیگر ادیان نیز بانام مصلح جهانی مورد توجه قرار گرفته است. ارائه غلط موضوع مهدویت و وجود پاره‌ای از سخنان نادرست و بی‌اساس درباره شخصیت آسمانی امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف موجب شده است که چهره‌ای غیرواقعی و اسطوره‌ای از ایشان ترسیم شود، پس باید کوشش شود که با بررسی تطبیقی روایت‌ها و دقت نظر در آنها جنبه‌های شخصیت امام عصر عجل الله تعالی فرجه الشریف چهره‌ای معقول و مهربان ترسیم شود. دشمنان تفکر و اعتقاد به مهدویت که این اندیشه را به زیان خود می‌دانند همواره تلاش کرده‌اند تا آن را از اذهان مردم بزدایند و یا مفاهیم اعتقاد به مهدویت را تحریف کنند. بنابراین، امروز در نقطه مقابل این تلاش دشمنان باید به سمت اعتقاد، عمل، تبلیغ و تبیین حقیقت مهدویت حرکت کرد. استکبار جهانی و صهیونیسم در تلاش هستند تا ملت‌های زیر سیطره آنها به وضع تحمیل شده عادت کنند و آن را رنگی ثابت، ابدی و تغییرناپذیر بیندارند. قدرت‌های استکباری خواهان غفلت، خواب‌آلوده بودن، نداشتن آرمان و عدم تحرک ملت‌ها هستند و چنین وضعی را بهشت خود می‌دانند، اما انتظار فرج موجب می‌شود که انسان به وضع موجود قانع نباشد و بخواهد به وضع بهتر و برتری دست پیدا کند. در نوشتار حاضر باروش توصیفی-تحلیلی و کتابخانه‌ای، برخی از صفات امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف مانند حجه‌الله، خلیفه‌الله، وارث انبیا، مظهر عدل و مظهر حق و ملجأ و قطب عالم و... از بیانات مقام معظم رهبری علیه السلام استخراج شده و به آیات و روایات استناد داده می‌شود.

۲. شخصیت امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف

در نگاه شیعی به مقوله مهدویت، مهدی موعود شخصی است زنده و حاضر در جامعه که پدرش امام حسن عسکری علیه السلام و مادرش نرجس نام دارد که از نظرها غایب شده و به صورت پنهانی زندگی می‌کند تا خداوند متعال اذن ظهور دهد. مسئله اصلی در مهدویت این است که شیعه با این اندیشه زندگی و مشروعیت می‌یابد و اعتقاد به حضور امام غایب که همان مصلح موعود همه ملت‌هاست باعث شده که شیعه، پویایی و نشاط خاصی داشته و زنده‌ترین دین و مکتب در دنیا

باشد. به همین دلیل انتظار شیعه برای ظهور منجی، انتظاری پویا، حیات بخش و زندگی آفرین است که نیرو و سرمایه معنوی برای رشد را فراهم می کند. (خامنه ای، ۱۳۸۳/۶/۲۹) براین اساس تفاوت نگاه شیعه نسبت به منجی با سایر ادیان، مکاتب و فرقه ها در این است که شیعه معتقد به زنده بودن و حاضر بودن اوست، اما سایر مکاتب معتقد هستند که منجی در آینده به وجود می آید. به همین دلیل بحث مهدویت، بحثی مهم و بنیادین در بین شیعیان تلقی می شود که باید در همه ابعاد مورد توجه باشد؛ زیرا آینده نگری و تداوم حیات و تکامل شیعه به وجود حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشريف وابسته است. مقام معظم رهبری می فرماید: «اصل مهدویت مورد اتفاق همه مسلمانان است. ادیان دیگر هم در اعتقادات خود انتظار منجی را در نهایت زمانه دارند. آنها هم در یک قضیه که معرفت به شخص منجی است دچار نقص معرفت اند. شیعه با اخبار مسلم و قطعی منجی خود را با نام و نشان با تاریخ تولد می شناسند» (خامنه ای، ۱۳۸۳/۶/۲۹).

۳. اثبات وجود امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشريف

شیخ شهاب الدین سهروردی در اثبات وجود حضرت ولی عصر عجل الله تعالی فرجه الشريف از قاعده لطف می گوید: «جهان هیچ گاه از حکمت و از وجود کسی که قائم به حکمت باشد و نشانه های خداوند نیز در او باشد خالی نبوده است. این چنین کسی خلیفه خداست در زمین و تا زمین و آسمان برپاست چنین خواهد بود، پس در هر زمان اگر چنین شخصی باشد که خدایی و نمونه کامل علم و عمل است، ریاست جامعه با اوست و او خلیفه خداوند در روی زمین است و زمین هیچ گاه از چنین انسانی خالی نخواهد بود. اینکه می گوییم ریاست با اوست مقصود الزام حکومت ظاهری او نیست، بلکه گاه امام، حکومت تشکیل می دهد و آشکار است و مبسوط الید و گاه در نهایت پنهانی (غیبت) به سر می برد. این امام همان کسی است که مردم او را قطب زمان و ولی عصر می نامند. ریاست جامعه با این انسان است اگرچه نشانی از او در دست نباشد، البته اگر این رئیس ظاهر باشد و در رأس حکومت قرار گیرد زمان نورانی خواهد شد» (سهروردی، ۱۳۷۲، ۲۱/۲-۲۲).

۴. شخصیت‌شناسی صفاتی امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف

هر حقیقت و واقعیتی، خواه وجود عینی خارجی داشته باشد یا از امور عقلیه باشد با یکی از راه‌های شناخت مناسب خود مانند حس، تجربه، فطرت، عقل، خواب و وحی قابل شناخت است. بدیهی است این نظر به این معنی نیست که گفته شود همه اشیا و حقایق از این راه شناخته شده‌اند، بلکه مقصود این است که معرفت هریک از اشیا و حقایق از یک یا بیشتر از این راه‌ها امکان دارد. برای مثال از راه وحی، هر چیزی که خدا اراده شناساندن آن را توسط وحی فرموده باشد، شناخته می‌شود. در معرفت امام هم از راه‌هایی که در اختیار بشر است شناخت او امکان دارد. عمده راه‌هایی که برای شناخت امام استفاده می‌شود سه راه است: الف) تعیین و تصریح و اعلام پیغمبر که مفادش خبر دادن از نصب الهی یا جعل و نصب امام به امر الهی است که فرق آن با اول این است که در اول، جعل و نصب بدون واسطه انجام شده و فعل الهی است بدون واسطه و نص پیغمبر مثل خبر دادن از آن است؛ در دوم، فعل الهی به واسطه پیغمبر است که به امر پروردگار انجام می‌شود و استناد آن به خدا نیز مثل بسیاری از افعال ملائکه به خدا درست است؛ زیرا به امر خدا انجام می‌دهند و مترتب و متفرع بر آن مطلب است، نص هر امام بر امامت امام پس از خودش؛

ب) شناخت امام از راه کرامت که ظهور آن به دست کسی که مدعی امامت باشد دلیل بر صدق ادعای اوست یا به بیان برخی بزرگان، دلیل بر نص و نصب او از سوی خداست؛ زیرا در این مسئله دو نظر است: یکی اینکه کرامت به صورت مستقل دلیل بر امامت است و دیگری اینکه دلیل اصلی، نصب و نص پیغمبر یا امام سابق است و کرامت دلیل بر نصب است که اگر نص مفقود باشد و کرامت باشد، دلالت دارد بر اینکه نص بر صاحب کرامت بوده و به دست بشر نرسیده است؛

ج) شناخت از راه رفتارهای عملی ایشان: اخلاق، کردار، روش، رفتار، وضع زندگی و صادرات علمی و ویژگی خاص را می‌توان از راه تأویل و تفسیر آیات و روایات به دست آورد (صافی گلپایگانی، ۱۳۹۰، ص ۷۷).

۴-۱. امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف مظهر عدل

فلسفه وجودی بعثت انبیا و ظهور ادیان الهی برقراری عدالت و قسط بین مخلوقات خداوند است. امام خامنه‌ای ویژگی برجسته مهدی موعود را عدالت خواهی او معرفی می‌کند. ایشان می‌فرماید: «امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف رمز عدالت و مظهر قسط الهی در روی زمین است. به همین دلیل است که همه بشریت به شکلی انتظار ظهور آن حضرت را می‌کشند. موضوع امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف با این دید، نه مخصوص شیعه و نه حتی مخصوص مسلمین است، بلکه انتظاری در دل همه قشرهای بشر و ملت‌های عالم است. امیدی است در دل بنی آدم که تاریخ بشریت به سمت صلاح حرکت می‌کند. این امید به بازوان قوت می‌بخشد، به دل‌ها نور می‌دهد و معلوم می‌کند که هر حرکت عدالت خواهانه‌ای به سمت قانون و گردش طبیعی این عالم و تاریخ بشر است (۱۳۷۱/۱۱/۱۸) دنیا را از عدل و داد پر می‌کند و ظلم را ریشه‌کن می‌سازد».

خصوصیت مهدی موعود عجل الله تعالی فرجه الشریف از نظر مسلمانان: «یملأ الله به الارض قسطا و عدلا كما ملئت ظلما و جورا؛ او جهان را پر از عدل و داد می‌کند هنگامی که پر از ظلم و ستم شده است». (مجلسی، ۱۳۹۲، ۵۲/۳۴۰) عدل و داد، استقرار عدالت در جامعه و از بین بردن ظلم از سطح زمین خصوصیت مهدی موعود عجل الله تعالی فرجه الشریف است. بشر به سمت آن چیزی حرکت می‌کند که مظهر آن، وجود مقدس مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف باشد. او کسی است که در احادیث متواتر وارد شده که دنیا را از عدل و داد پر و ظلم را ریشه‌کن می‌کند (خامنه‌ای، ۱۳۶۸/۱۲/۲۲). اگر فطرت انسانی زیر فشار قدرت‌های استکباری، مسخ و لگدمال نشود دل‌ها به‌طور فطری و طبیعی منتظر چنان آینده‌ای (محیطی آکنده از عدل واقعی) است و بدون تردید آن قدرت متکی بر عدل مطلق الهی پرچم خواهد برافراشت. مظهر عدل پروردگار، امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف و بزرگ‌ترین خصوصیت ایشان عدالت است. رابطه قلبی و معنوی بین آحاد مردم و امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف امری مستحسن، بلکه لازم و است؛ زیرا امید و انتظار را به‌طور دائم در دل انسان زنده نگه می‌دارد (دیدار اقشار مختلف مردم در روز نیمه شعبان (۱۳۸۷/۵/۲۸)).

۲-۴. امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف حجت خدا

یکی از بارزترین ویژگی و وصف امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف حجت است. اگرچه این نام شامل همه حضرات امامان معصوم علیهم السلام می شود، اما هرگاه به صورت مطلق ذکر می شود منظور حضرت بقیه الله الاعظم عجل الله تعالی فرجه الشریف است.

۲-۴-۱. نگاهی به مفهوم حجت

جوهری حجت را به معنای برهان می داند. حاجه یعنی، با حجت بر او غالب شد. (جوهری، ۱۴۰۷، ماده حج) خداوند در قرآن می فرماید: «قل فله الحجة البالغة؛ بگو برای خدا دلیل رسا و قاطع است» (انعام؛ ۱۴۹). حجت بالغه در این آیه به این معناست که دلایل خداوند برای بشر بسیار روشن و رساست به گونه ای که جای هیچ گونه تردید برای افراد باقی نمی گذارد. از امام صادق علیه السلام سؤال شد معنای آیه چیست. حضرت فرمود: «خداوند در روز رستاخیز به بنده خویش می گوید بنده من آیا می دانستی و گناه کردی. اگر بگوید آری، می فرماید چرا به آنچه می دانستی عمل نکردی و اگر بگوید نمی دانستم، می گوید چرا یاد نگرفتی تا عمل کنی. در این موقع فرد می ماند چه بگوید. این همان حجت بالغه است» (حویزی، ۱۳۸۳، ص ۷۷۶). در زبان فارسی این واژه به این معنا تفسیر شده است: «آنچه با آن بتوان ادعایی را ثابت کرد، دلیل، برهان» (انوری، ۱۳۸۱، ۲۴۷۱/۳). سنت خداوند بر آن است که اتمام حجت کند؛ یعنی به صورت روشن راه را از چاه مشخص کرده و بگوید که راه سعادت کدام است. قاعده لطف از قواعد مسلم علم کلام بوده و گویای همین مضمون است. این قاعده می گوید که لطف بر خداوند واجب است؛ یعنی باید با ارسال رسل و انزال کتب زمینه های قرب بنده به خداوند و دوری اش را از نافرمانی فراهم کند؛ یعنی توسط پیامبران ارشاد کند؛ زیرا در سنت حضرتش اجبار نیست. لطف، روشنگری است و بیان صراط هدایت. به تعبیر مرحوم شعرانی: «لطف به معنای الجاء و اجبار مردم به طاعت نیست، بلکه به معنای هدایت و تسهیل اسباب است که اگر خواست به اختیار خویش اطاعت کند» (مطهری، ۱۳۵۸، ص ۹۶). خداوند از آغاز خلقت انسان این لطف را بر انسان ارزانی داشته و تا قیامت هم خواهد داشت.

خداوند برای انسان دو حجت قرار داده است: یکی حجت باطنی که همان عقل است که او را دعوت به اطاعت از خداوند و بندگی می‌کند و حجت دوم، انبیا، رسل و امامان آنها هستند. حضرت امام کاظم علیه السلام فرمود: «یا هشام ان لله على الناس حجتين حجة ظاهرة و حجة باطنة فأما الظاهرة فالرسل والانبیاء و الائمة و اما الباطنة فالعقول؛ ای هشام خدا بر مردم دو حجت دارد: حجت آشکار و حجت پنهان. حجت آشکار، رسولان و پیغمبران و امامانند و حجت پنهان، عقل‌های آنهاست» (کلینی، ۱۳۸۵، ۱/۱۶). در روایتی پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمود: «الائمة بعدی اثنا عشر تسعة من صلب الحسين و منا مهدی هذه الامة من تمسک من بعدی بهم فقد استمسک بحبل الله و من تخلى منهم فقد تخلى من الله؛ امامان بعد از من دوازده نفرند، نه امام از فرزندان امام حسین علیه السلام و از ماست مهدی این امت. هرکس بعد از من تمسک به اینان داشته باشد به ریمان الهی چنگ زده است و هرکس از آنها کناره‌گیر از خدای کناره‌گرفته است» (قمی، ۱۳۸۱، ص ۹۴).

چرا حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف را حجت می‌گویند؛ زیرا برهان غالب قولی و عملی خداوند سبحان بر همه انسان‌ها و هستی حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف است که خدای منان به بیانات و گفتار و روش و ولایت او فردای قیامت بر همه احتجاج خواهد فرمود. حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف در همه ابعاد زندگی از اعتقادی، اخلاقی، عبادی، سیاسی، فرهنگی و تربیتی برهان غالب خداوند است. مقام معظم رهبری در این باره فرمود: «حجت خدا در بین مردم زنده است، موجود است، با مردم زندگی می‌کند، مردم را می‌بیند، با آنهاست، دردهای آنها، آلام آنها را حس می‌کند. انسان‌ها هم آنهايي که سعادت‌مند باشند و ظرفیت داشته باشند در مواقعی به‌طور ناشناس او را زیارت می‌کنند. او وجود دارد. یک انسان واقعی، مشخص، با نام معین، با پدر و مادر مشخص و در میان مردم است و با آنها زندگی می‌کند. این، خصوصیت عقیده ما شیعیان است» (سخنرانی در سالروز میلاد امام عصر عجل الله تعالی فرجه الشریف، ۱۳۶۹/۱۲/۱۱).

۳-۴. امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف وارث انبیای الهی

مقصود از این میراث، مال و ثروت و ماترک انبیا نیست، بلکه نوعی از موارث است که بسیار ارزنده‌تر از اینها خواهد بود و آن خصوصیتی است که هر نبی به دلیل مقام ویژه‌اش در پیشگاه

خداوند آن را دریافت کرده است و گویی ویژگی خاصی که آن نبی را از پیامبران دیگر و مردم عصرش ممتاز و مشخص می‌ساخت مدال افتخار هر نبی و رسول است. پیامبر اسلام همه خصوصیات انبیای بزرگ الهی پیشین را داشت. میراثی که به پیامبر خاتم رسیده و از او به اوصیا و ائمه علیهم‌السلام منتقل شده است. تمام آن صفات و ویژگی‌ها و حتی برخی از آنها که ضرورت بروز و ظهورش پیش نیامده نیز همگی برای امام زمان عجل‌الله‌فرجه‌الشریف ذخیره شده است. نقش این میراث آن است که از یک سو حقانیت و اولویت حضرت مهدی عجل‌الله‌فرجه‌الشریف را اثبات کند و از دیگر سو عامل تفوق و پیروزی و غلبه بر تمام قدرت‌های زمانش است. این موارث و ویژگی‌ها دو دسته است: قسمتی از موارث، ظاهری است که نشان هر پیامبر بوده و همواره علامت تفوق او بود و قسمتی از ویژگی‌ها معنوی بوده است. امام باقر علیه‌السلام می‌فرماید: «اذا ظهر القائم علیه‌السلام ظهر برای رسول الله صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم و خاتم سلیمان و حجر موسی و عصاه؛ هنگامی که حضرت قائم عجل‌الله‌فرجه‌الشریف ظهور می‌کند پرچم مخصوص رسول الله و انگشتر سلیمان و سنگ معجزه و عصای موسی علیه‌السلام با اوست» (کلینی، ۱۳۸۵، ص ۲۳۱).

امام چهارم علیه‌السلام از امام حسین علیه‌السلام و او از حضرت علی علیه‌السلام نقل می‌کند: «فی القائم سنة فی سبعة انبیاء سنة من آدم علیه‌السلام و سنة من نوح علیه‌السلام و سنة من ابراهیم علیه‌السلام و سنة من موسی علیه‌السلام و سنة من عیسی علیه‌السلام و سنة من ایوب علیه‌السلام سنة من ایوب علیه‌السلام و سنة من محمد صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم و اما من آدم علیه‌السلام و نوح علیه‌السلام فطول العمر و اما من ابراهیم علیه‌السلام فحفاء الولادة و اعتزال الناس فاما من موسی علیه‌السلام فالخوف والغیبة و اما من عیسی علیه‌السلام فاختلف الناس فیه و اما من ایوب علیه‌السلام فالفرج بعد البلوی و اما من محمد صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم فالخروج بالسيف؛ در امام زمان عجل‌الله‌فرجه‌الشریف شش خصلت و هفت صفت از انبیای بزرگ الهی وجود دارد. سنتی از آدم علیه‌السلام، نوح علیه‌السلام و ابراهیم و موسی و عیسی علیهم‌السلام و سنت و خصلت او از آدم و نوح علیهم‌السلام، طول عمر و از ابراهیم علیه‌السلام مخفی بودن ولادتش و دوری گزیدن از مردم و عصر خود و از موسی علیه‌السلام، ترس از قبطیان و غیبت از مردم و از عیسی علیه‌السلام اختلاف مردم (وجود) در آن و از ایوب علیه‌السلام فرج و گشایش بعد از گرفتاری و آزمایش بزرگ و اما سنت او از حضرت محمد صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم قیام با شمشیر است.» (مجلسی، ۱۳۹۲، ۱۵۲/۲۶).

امام کاظم علیه السلام می فرماید: «ان القائم من ولد علی علیه السلام و له غیبة کغیبة یوسف و رجعتہ کرجعت عیسی بن مریم، همانا قائم از فرزندان علی علیه السلام است و برای او غیبتی است مثل یوسف علیه السلام و رجعتی مثل بازگشت عیسی علیه السلام». (گلبایگانی، ۱۳۹۳، ص ۳۰۰) «اما سنه من یوسف علیه السلام فالستر، يجعل الله بينه و بين الخلق حجابا يروونه ولا يعرفونه و اما سنه من محمد صلی الله علیه و آله فیهتدی بهداه و یسیر بسیرته؛ اما سنت از یوسف علیه السلام پنہان بودن اوست. خداوند بین او و مردم حجابی فرار می دهد که شناخته نشود و میراث او از محمد صلی الله علیه و آله این است که به روش او هدایت می کند و به رفتار او عمل می نماید» (گلبایگانی، ۱۳۹۳، ص ۳۰۱). درباره سنه عیسی علیه السلام از غیبت شیخ طوسی روایت است: «فاما سنه من عیسی علیه السلام فیقال مات ولم یمت؛ و اما سنت او از عیسی علیه السلام این است که می گویند کشته شده، اما نمرده است» (گلبایگانی، ۱۳۹۳، ص ۳۰۲). نیز آمده است: «اما سنه من عیسی علیه السلام فی خوفه و مراقبه الیهود و قولہم مات ولم یمت و لم یقتل؛ اما سنت او از عیسی علیه السلام، ترس او از مراقبت یهود بود و گفته هایی که او مرده است درحالی که نمرده و کشته نشده است» (گلبایگانی، ۱۳۹۳، ص ۳۰۲). «و سنته من یوسف من جماله و سخائہ؛ و سنتش از یوسف علیه السلام در جمال و سخاوتش است» (گلبایگانی، ۱۳۹۳، ص ۳۰۲).

امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشريف همچنین وارث اشیاء مربوط به پیامبر و اجداد طاهرنش است: «امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشريف با پیراهن رسول خدا در جنگ احد و عمامه سحاب و ذره و شمشیر پیامبر و ذوالفقار ظهور و قیام می کند». (نعمانی، ۱۳۵۹، ص ۲۷۲) یکی از موارث امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشريف پرچم رسول خداست. درباره ویژگی های پرچم رسول خدا از امام صادق علیه السلام روایتی است: «این پرچم را جبرئیل در جنگ بدر نازل کرد و پیامبر آن را بازکرد و همان عامل پیروزی بود، سپس آن را بست و به علی علیه السلام داد در نزد علی بود تا روز جنگ جمل آن را گشود و خداوند پیروزی نصیب او کرد و آن پرچم پیچیده شده و نزد ماست و کسی حق بازکردن آن را ندارد مگر قائم ما وقتی که حضرت قائم قیام کند در آن هنگام گشوده می شود» (نعمانی، ۱۳۵۹، ص ۳۸۰). انگشتر سلیمان نبی علیه السلام نیز در اختیار امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشريف و میراث انبیای گذشته است. ویژگی های انگشتر سلیمان علیه السلام آن

است که در روایات آمده است: «هروقت آن را می پوشید خداوند پرندگان و باد و طوفان و فرشتگان را مسخر او می ساخت» (نعمانی، ۱۳۵۹، ص ۳۸۵). در اینجا به نوعی سلطه بر عوامل طبیعت اشاره شده است که از قرآن می توان دریافت که با آن حضرت سلیمان عَلَيْهِ السَّلَام زبان پرندگان و حیوانات را می فهمید.

خداوند در آیه ۱۰۵ سوره انبیاء می فرماید: «وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرُثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ؛ و درحقیقت در زبور پس از تورات نوشتیم که زمین را بندگان شایسته ما به ارث خواهند برد». براساس این وعده قرآن، زمین قرارگاه خلیفه الهی و درنهایت در اختیار بندگان صالح خداوند قرار خواهد گرفت. این بندگان صالح در اصطلاح قرآن دو مصداق عام و خاص دارد. مصداق خاص آن، همان کسانی هستند که خداوند از آنان گاه به عالین یاد کرده و دسترسی ابلیس به مقام آنها را غیرممکن شمرده است (ص: ۵۷) و گاه آنها را مخلصین و کسانی معرفی می کند که ابلیس هیچ راهی برای سلطه بر آنها ندارد تا آنها را فریب دهد (حجر: ۳۹ و ۴۰)؛ زیرا خداوند آنها را خالص گردانیده و در مقام برتر و عالی قرار داده است. اینان را خداوند براساس آیه ۳۳ سوره احزاب از هر پلیدی پاک گردانیده و در مقام عصمت قرار داده است. برخی از روایات این آیه آشکارا به یاران مهدی عَلَيْهِ السَّلَام تفسیر شده است. امام باقر عَلَيْهِ السَّلَام در تفسیر این آیه فرمود: «هُم أَصْحَابُ الْمَهْدِيِّ فِي آخِرِ الزَّمَانِ؛ آنان یاران مهدی عَلَيْهِ السَّلَام در آخرالزمان هستند» (طبرسی، ۱۳۵۲، ص ۳۳۲). در حدیث دیگری فرمود: «هُم الْقَائِمُ وَأَصْحَابُهُ؛ ایشان، قائم عَلَيْهِ السَّلَام و یاوران اویند» (قندوزی، ۱۳۰۲، ۲/۲۴۳). پس ولی عصر عَلَيْهِ السَّلَام میراث بر همه پیامبران الهی است (خامنه‌ای، خطبه نماز جمعه، ۱۳۵۹/۴/۶).

۴-۴. امام مهدی عَلَيْهِ السَّلَام مصلح کل

آرزوی همه بشر، وجود چنین عنصر والایی است. عقده‌های فروخورده انسان‌ها در طول تاریخ، چشم به انتهای این افق دوخته است تا انسان والا و برگزیده‌ای از برگزیدگان خدا بیاید و تاروپود ظلم و ستم را از هم ببرد. همه فرق اسلامی معتقد هستند که مهدی عَلَيْهِ السَّلَام از نسل طیب و طاهر پیغمبر، عالم را مملو از عدل و داد و برای اقامه دین خدا و حق الهی قیام خواهد کرد. همه

مسلمانان، حقیقت مهدی موعود عجل الله تعالی فرجه را از روایات خدشه‌ناپذیری که از نبی اکرم صلی الله علیه و آله و اولیای دین رسیده است، قبول دارند. خصوصیت اعتقاد شیعه در این مسئله این است که یک موضوع کلی را با همه خصوصیاتش با معرفی کامل شخص می‌شناسد. یکی از مسائل و اموری که فرق اسلام بر آن اجتماع و اتفاق نموده‌اند ظهور حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه در آخرالزمان است که همه متفق‌الکلمه انتظار یک قیام روحانی جهانی و ظهور مصلحی را می‌کشند که عدالت اجتماعی و نظام جهان را براساس ایمان به خدا و احکام دین اسلام برقرار کند و دنیا را از چنگال ستمکاران و جباران نجات بخشد و پرچم اسلام را در تمام نقاط به اهتزاز درآورد.

همه چشم‌به‌راه هستند و انتظار دارند که شایسته‌ترین فرزندان پیامبر صلی الله علیه و آله قیام کرده، آیین توحید و رسم برادری و مساوات اسلامی را زنده کند و بشر را از نعمت آسایش بهره‌مند سازد و موجبات تفرقه و محرومیت و ناکامی را از میان بردارد. این وعده الهی است و تخلف‌پذیر نیست. دنیا به طرف آن عصر درخشان در حرکت است. سیر زمان و گردش دوران هردم بشر را به چنین روزگاری نزدیک‌تر می‌کند. خداوند در قرآن در آیات کریمه متعددی تشکیل یک حکومت جهانی اسلامی، بسط دین اسلام، غلبه آن بر تمام ادیان، زمامداری صلحا و ارباب لیاقت را وعده فرموده که از آن جمله این آیات است: «و قاتلوهم حتی لا تكون فتنة و يكون الدين كله لله؛ با کافران جهاد کنید تا در زمین فتنه و فساد نماند و آیین همه دین خدا گردد» (انفال: ۳۹). «هو الذی ارسل رسوله بالهدی و دین الحق لیظهره علی الدین کله؛ اوست خدایی که رسول خود را با دین حق به هدایت خلق فرستاد تا بر همه ادیان عالم او را تسلط و برتری دهد» (توبه: ۳۳؛ فتح: ۲۸). «یریدون ان یطفئوا نور الله بافواههم و یابی الله الا ان یتیم نوره؛ کافران می‌خواهند که نور خدا را با نفس تیره و گفتار جاهلانه خود خاموش کنند، ولی خدا نمی‌گذارد تا آنکه نور خدا را به منتهای ظهور و حد‌اعلای کمال برساند» (توبه: ۳۲). «یریدون لیطفؤا نور الله بافواههم و الله متم نوره؛ کافران می‌خواهند تا نور خدا را با گفتار باطل و طعن مسخره خاموش کنند، البته خدا نور خود را تمام و کامل می‌کند» (صف: ۸). «و یرید الله ان یحق الحق بکلماته و یقطع دابر الکافرین؛ و خدا می‌خواست که صدق سخنان حق را ثابت گردانده و ریشه کافران را از بیخ و بن برکند» (انفال: ۷).

«و قل جاء الحق و زهق الباطل ان الباطل كان زهوقا؛ بگو که حق آمد و باطل را نابود ساخت که باطل خود لایق محو و نابودی است.» (اسرا: ۸۱) «و لقد كتبنا فی الزبور من بعد الذکر ان الارض یرثها عبادی الصالحون؛ ما بعد از تورات در زبور نوشتیم که البته بندگان نیکوکار من ملک زمین را وارث و متصرف خواهند شد» (انبیا: ۱۰۵). «وعد الله الذین آمنوا منکم و عملوا الصالحات لیستخلفنهم فی الارض؛ خداوند وعده فرموده به کسانی از شما که نیکوکار گردد در زمین خلافت دهد» (نور: ۵۵). «و لقد سبقت کلمتنا لعبادنا المرسلین انهم المنصورون و ان جندنا لهم الغالبون؛ همانا عهد ما درباره بندگان که به رسالت فرستادیم سبقت گرفته است که البته آنها بر کافران فتح و پیروزی یابند و سپاهیان ما غالبند» (غافر: ۵۱). «انا لننصر رسولنا و الذین آمنوا فی الحیاة الدنیا؛ ما البته رسولان خود و کسانی که ایمان آورند در حیات دنیا نصرت و ظفر می دهیم» (غافر: ۵۱). «کتب الله لاغلبین انا و رسلی ان الله قوی عزیز؛ خدا حتم گردانیده که البته من و رسولانم غالب می شویم که خداوند قوی و مقتدر است» (مجادله: ۲۱) و آیات دیگری که تأویل آنها هنگام ظهور حضرت ولی عصر عَلَيْهِ السَّلَام آشکار شود بر غلبه اسلام بر سایر ادیان و غلبه اهل حق بر اهل باطل و حتمی بودن غلبه انبیا و اتمام نور خدا دلالت دارند که این معانی به طور مطلق تا حال ظاهر نشده و این آیات تحقق آن را در آخرالزمان بشارت می دهد.

خداوند وعده داده که البته پیغمبران را غالب سازد و یاری کند و معلوم است که این نصرت و غلبه فقط نصرت و غلبه در آخرت نیست؛ زیرا می فرماید: «فی الحیاة الدنیا و نصرت و غلبه انبیا بر قوم خود شان و پیشرفت کار آنها در عصر خود شان هم نیست؛ زیرا دعوت بسیاری از پیغمبران در قومشان اثر نبخشید، بلکه بعضی از آنها کشته شدند». این نصرت و غلبه، نصرت و غلبه مقصد و هدف و دعوت آنهاست که براساس ظاهر آیات، مقید به مرتبه ای نیست، بلکه نصرت و غلبه مطلق است. همچنین است اتمام نور که معنی اینکه: «خدا نور خود را درمقابل آنهاپی که می خواهند نور او را خاموش کنند و مانع از پیشرفت اسلام شوند تمام می گرداند» این است که دین را جلو می برد و بر قلمرو اسلام می افزاید و اتمام آن وقتی است که اسلام تمام جهان را بگیرد. استخلاف و جانشینی مؤمنین و وارث شدن آنها در زمین به معنای وارث شدن تمام کره ارض است که برای امام

زمان عَلَيْهِ السَّلَامُ و یاران و اصحاب آن حضرت حاصل می شود. معنای غلبه حق بر باطل به طور اطلاق هم غیر از این نیست که به تمام معنی حق بر باطل پیروز شود و اگر از نظر حجت و برهان غالب باشد (با اینکه به این معنی همیشه غالب است)، ولی در ظاهر غالب نباشد غلبه مطلق نیست و ظاهر این آیات غلبه مطلق است. آیه «لیظهره علی الدین کله» دلالتش بر غلبه اسلام واضح است (گلیپایگانی، ۱۳۹۱، ص ۲۹). روایاتی که در این مورد از حضرت رسول صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ منقول است مؤید مستفاد از این آیات است مانند «لیدخلن هذا الدین علی ما دخل علیه اللیل؛ البته این دین در هر کجا که شب داخل شده باشد، داخل می شود» (رضی، ۱۳۸۰، ۳۷۴/۱).

۴-۵. امام مهدی عَلَيْهِ السَّلَامُ قطب عالم و ملجأ همه خلائق

مقام معظم رهبری درباره ارتباط قلبی منتظران و امام زمان عَلَيْهِ السَّلَامُ در شرایط حساس زندگی می گوید: «امام بزرگوار و عزیز و معصوم و قطب عالم امکان و ملجأ همه خلائق، اگرچه غایب است و ظهور نکرده، اما حضور دارد. مگر می شود حضور نداشته باشد. مؤمن، این حضور را در دل خود و با وجود و حواس خویش حس می کند. آن مردمی که می نشینند، راز و نیاز می کنند، دعای ندبه را باتوجه می خوانند، زیارت آل یاسین را زمزمه می کنند و می نالند، می فهمند چه می گویند. آنها حضور این بزرگوار را حس می کنند، هرچند هنوز ظاهر نشده و غایب است. غیبت او به احساس حضورش ضرری نمی زند. ظهور نکرده است، اما هم در دل ها و هم در متن زندگی ملت حضور دارد. مگر می شود حضور نداشته باشد». (سخنرانی قم ۱۱/۳۰/۱۳۷۰) (نابینا، ۱۳۸۰، ص ۱۱) «حجت خدا در بین مردم زنده است، موجود است، با مردم زندگی می کند، مردم را می بیند، با آنهاست، دردها و آلام آنها را حس می کند. انسان ها هم، آنهایی که سعادت مند باشند، ظرفیت داشته باشند، در مواقعی به طور ناشناس او را زیارت می کنند. او وجود دارد. انسانی واقعی، مشخص، با نام معین، با پدر و مادر مشخص و در میان مردم است و با آنها زندگی می کند. این، خصوصیت عقیده ما شیعیان است» (سخنرانی در سالروز میلاد امام عصر عَلَيْهِ السَّلَامُ ۱۳۶۹/۱۲/۱۱).

۴-۶. امام مهدی خورشید فروزان هدایت

مبنای کار قدرت های طاغوتی بر این است که فروغ امید را در دل ها بمیرانند و همه امیدها را به یک نقطه مادی یعنی، پول و زخارف کم ارزش دنیا متمرکز کنند که سررشته آن نیز در دست خود آنهاست. به همین دلیل، یکی از اساسی ترین کارهای استعمار، استکبار و ایادی آنها این است که عقیده امید و مبارزه را در دل مردم از بین ببرند. بارها خواسته اند این چراغ را خاموش کنند، ولی نتوانسته اند؛ زیرا این نور خورشید فروزان، بسیار قوی است. مقام معظم رهبری در این باره می فرماید: «یکی از آن خورشیدهای فروزان به فضل و کمک پروردگار و به اراده الهی، امروز در زمان ما صاحب زمان در روی زمین وجود دارد. برکات وجود او، انوار ساطعه از وجود او، امروز هم به بشر می رسد». (جشن بزرگ منتظران ظهور، ۱۳۷۸/۹/۳)

۴-۶-۱. وجه شباهت امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف به خورشید

حضرت حجت عجل الله تعالی فرجه الشریف خود را به خورشید تشبیه کرد. امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف می فرماید: «اما وجه الانتقاع بی فی غیبتی کالانتقاع بالشمس اذا غیبتها عن الابصار السحاب؛ مثل بهره برداری از من در عصر و زمان غیبت به مانند خورشیدی در پس پرده ابر می ماند». (مجلسی، ۱۳۹۲، ۵۳/۱۸۱) مرحوم علامه مجلسی در کتاب بحار الانوار وجوه مختلفی درباره شباهت امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف و خورشید بیان کرده است. یکی از وجوه شباهت امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف به خورشید این است که خورشید بدون اینکه کسی به آن دسترسی داشته باشد چه انسان بخواهد و چه نخواهد نور خود را به سراسر جهان می رساند و همه موجودات طبیعت از خورشید بهر مند می شوند. وجود مقدس امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف مثل خورشید است و بستگی دارد به هرکسی و هراندازه ای که از فیض وجود آن حضرت عجل الله تعالی فرجه الشریف بهره مند شود.

مقام معظم رهبری در دیدار با کارگزاران نظام در تاریخ ۳۰ مرداد ۱۳۷۰ فرمود: «دل به منزله اتاق چهاردیواری می ماند. خورشید فروزان امامت و ولایت، نور امام زمان، حرارت و تابش امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف چه زمانی به دل می تابد و در آن منعکس می شود. دل از نور و حرارت امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف از رؤیت امام زمان، از جمال زیبا و دل آرای امام زمان می تواند بهره ببرد، اما زمانی که

پنجره به سوی امام زمان بازکند. دل باید با پنجره باشد، پنجره دل تقوا، اما توسل، ایثار و از خودگذشتگی است. پنجره خدمت به ذریه پیامبر ختمی مرتبت. انس با قرآن، بندگی، آن هم بندگی کامل و جامع و تمام عیار است. پنجره دل، محافل و مجالس ذکر فضایل اهل بیت علیهم السلام است. پنجره دل، زیارت مشاهد مشرفه است. ما اگر این پنجره‌ها را بازکردیم - یک وقت دیدی یک دل، صدتا پنجره دارد- خورشید صبح بیرون می‌آید، به دل می‌تابد. وسط روز به دل می‌تابد. وقتی عصر می‌شود به دل می‌تابد. دم غروب می‌شود به دل می‌تابد». امام صادق علیه السلام در روایتی فرمود: «والله لأمرنا أبین من هذا الشمس؛ به خدا قسم مسئله و موضوع امامت و ولایت ما از نور خورشید هم روشن تر است» (کافی، ۱۳۸۶، ۳۳۶/۱). «اگر می‌بینید بعضی زیر بار ولایت نمی‌روند دلشان پنجره ندارد. دلشان در ندارد. چهار دیوار بلند کشیده است: دیوار شهوت، دیوار غضب، دیوار ریاست و دیوار آمل و آرزوهای بلند. اصلاً پنجره‌ای هم نگذاشته است. این دل با چهار دیوار آتشین و جهنمی چگونه می‌خواهد ولایت را بفهمد. چگونه می‌خواهد به این نکته برسد» (Khamenei. ir).

پس انسان باید نسبت به خدا و امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشريف معرفت و شناخت و محبت پیدا کند تا هم سنخ و مانوس با حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشريف شود که معرفت و محبت از راه عبودیت و بندگی به دست می‌آید. «و اعبد ربك حتى ياتيک اليقين: پروردگارت را عبادت کن تا یقین (مرگ) تو فرارسد» (حجر: ۹۹). معرفت و محبت با غافل نبودن از حق، به یاد خدا بودن، مراقبت نفس کردن و کارها را رنگ خدایی دادن حاصل می‌شود. اگر انسان عارف و محب حق شد در دل مردم نیز خواه ناخواه جای خواهد گرفت: «ان الذين امنوا و عملوا الصالحات سيجعل لهم الرحمن ودا؛ مسلماً کسانی که ایمان آورده و کارهای شایسته انجام داده‌اند خداوند رحمان محبتی برای آنان در دل‌ها قرار می‌دهد» (مریم: ۹۶) اگر انسان از حزب شیطان و گوش به فرمان نفس باشد ذلت دنیا و آخرت را برای خود به‌ارمغان می‌آورد (http://vilaytonline. ir).

۵-۶. امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف مظهر رحمت

در اینکه حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف مظهر رحمت الهی است، شکی نیست؛ زیرا آن حضرت و اجداد اطهرش همگی اهل بیت رحمت بوده و خداوند به وسیله آنها رحمت خود را بر بندگان سرشار می‌کند. امام باقر عجل الله تعالی فرجه الشریف می‌فرماید: «علم به کتاب خداوند و سنت پیامبر صلی الله علیه و آله در قلب حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف می‌روید آن چنان که زراعت به بهترین وجه می‌رویند، پس هرکس از شما زمان ظهورش را درک کرد وقتی او را ببیند بگوید: «السلام علیکم یا اهل بیت الرحمة و النبوة و معدن العلم و موضع الرساله، السلام علیک یا بقیه الله فی ارضه» (مجلسی، ۱۳۹۲، ۵۲/۳۱۷-۳۱۸).

اینکه چگونه آن حضرت با وجود اینکه مظهر رحمت الهی است مخالفان را به قتل می‌رساند باید گفت از آنجاکه حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف مصلح جهانی است و برای بسط عدالت، آسایش و امنیت در جهان قیام می‌کند و آن مظهر رحمت الهی ذخیره شده تا انسان را به کمال، سعادت، خیر و صلاح رهنمون شود در راستای این مأموریت الهی و براساس تعالیم حیات بخش اسلام و براساس سیره پیامبران الهی به ویژه پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله ابتدا اسلام را به بشر ارائه می‌دهد و حسن و زیبایی حکومت عدل محورش را به آنها گوشزد می‌کند. اهتمام آن حضرت برای هدایت انسان‌ها به اندازه‌ای است که برای ارشاد آنها از تمام ابزارها استفاده می‌کند. امام صادق عجل الله تعالی فرجه الشریف می‌فرماید: «هیچ معجزه‌ای از معجزات انبیا و اوصیا نیست مگر اینکه به جهت تمام شدن حجت بر دشمنان، خدا آن را به دست قائم ما عجل الله تعالی فرجه الشریف ظاهر خواهد کرد» (صافی گلپایگانی، ۱۳۹۳، ص ۳۴۰).

بعد از این اتمام حجت اگر فرد یا افرادی درمقابل آن حضرت به مخالفت برخیزند و مانع اجرای عدالت شوند حضرت با آنها برخورد خواهد کرد. این معنا در روایات اهل بیت علیهم السلام آمده است. امام کاظم عجل الله تعالی فرجه الشریف در پاسخ به سؤالی درباره آیه: «وله اسلم من فی السموات و الارض طوعا و کرها؛ حال آنکه هرکه در آسمان‌ها و زمین است خواه ناخواه مطیع امر خداست» (آل عمران: ۸۳) فرمود: «این آیه درباره حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف است زمانی که بر یهود، نصاری، صابئین، زنادقه، ملحدان و کفار در شرق و غرب عالم خروج کنند ابتدا اسلام را بر آنها عرضه می‌دارد، پس هرکس اسلام آورد او را به نماز و زکات و آنچه بر یک مسلمان واجب شده امر می‌کند، ولی آن کسی که

اسلام را قبول نکرد گردش را می‌زند تا اینکه در شرق و غرب عالم کسی نماند مگر آنکه موحد باشد» (مجلسی، ۱۳۹۲، ۵۲/۳۴۰).

براین اساس حضرت گردن کسانی را خواهد زد که باوجود آشکار شدن حقیقت و تمام شدن حجت باز لجاجت به خرج داده و در گمراهی خود تعصب بورزند و از اطاعت آن حضرت سر باز زنند و مانع ایجاد حکومت عدل و سعادت بشر شوند. این کار امام هم از باب رحمت بر امت است؛ زیرا معقول و هماهنگ با رحمت الهی و مصالح بشریت است که موانع سر راه هدایت بشر و عوامل فتنه از بین برود. مقام معظم رهبری در این باره می‌فرماید: «امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف رمز عدالت و مظهر قسط الهی در روی زمین است. به همین دلیل است که همه بشریت به شکلی انتظار ظهور آن حضرت را می‌کشند. موضوع امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف با این دید نه مخصوص شیعه و نه حتی مخصوص مسلمین است، بلکه انتظاری در دل همه قشرهای بشر و ملت‌های عالم است و امیدی است در دل بنی‌آدم که تاریخ بشریت به سمت صلاح حرکت می‌کند. این امید به بازوان قوت می‌بخشد، به دل‌ها نور می‌دهد و معلوم می‌کند که هر حرکت عدالت‌خواهانه‌ای به سمت قانون و گردش طبیعی این عالم و تاریخ بشر است» (دیدار مهمانان خارجی دهه فجر در روز نیمه شعبان، ۱۳۷۱/۱۱/۱۸).

۶-۷. امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف مصداق وعده‌ی الهی

خداوند در آیه ۳۳ سوره توبه می‌فرماید: «هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا؛ او کسی است که پیامبرش را با هدایت و دین حق فرستاد تا بر تمام ادیان پیروزش گرداند و همین بس که خداوند گواه (این وعده بزرگ) است». برای سومین بار این وعده بزرگ در آیه ۹ سوره صف با همان تعبیر سوره توبه دیده می‌شود: «هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَ لَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ؛ اوست خدایی که رسولش را به هدایت خلق و ابلاغ دین حق فرستاد تا آن‌را هر چند مشرکان خوش ندارند بر همه ادیان عالم غالب گرداند». از مجموع این آیات که در سه سوره از قرآن ذکر شده است اهمیت این وعده الهی به دست می‌آید.

مفهوم جمله «لیظهره»: الف) ضمیر «ه» آیا به پیامبر ﷺ بازمی‌گردد یا به «دین الحق». در صورت اول، مفهومش پیروزی پیامبر بر همه ادیان است و در صورت دوم، پیروزی آیین اسلام، اما باتوجه به اینکه «دین الحق» نزدیک‌تر است براساس قواعد ادبی رجوع ضمیر به آن صحیح‌تر به نظر می‌رسد اگرچه در نتیجه تفاوت چندانی نخواهد داشت. همچنین پیروزی یک آیین بر آیین‌های دیگر، تعبیر مناسب‌تری است تا پیروزی شخص بر آیین‌ها؛ دوم اینکه، منظور از ظهور در اینجا چیست. شک نیست که ظهور در اینجا به معنی بروز و آشکار شدن نیست بلکه به معنی غلبه و پیروزی است؛ زیرا یکی از معانی مشهور این کلمه همین معنی است. در کتاب مفردات راغب آمده است: «ظهر علیه غلبه» (راغب، ۱۳۷۰، ص ۲۷۰).

در آیات متعددی از قرآن در سوره مؤمن، کهف و توبه این کلمه به معنی غلبه و پیروزی آمده است مانند «كَيْفَ وَإِنْ يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ لَا يَرْقُبُوا فِيكُمْ إِلَّا وَاذِمَّةً؛ چگونه پیمان آنها احترام دارد با اینکه اگر بر شما پیروز شوند مراعات خویشاوندی و پیمان را نخواهند کرد» (توبه: ۸). «يَا قَوْمِ لَكُمْ الْمُلْكُ الْيَوْمَ ظَاهِرِينَ فِي الْأَرْضِ؛ ای گروه فرعونیان، امروز شما در روی زمین پیروزی دارید اما...» (غافر: ۲۹). «إِنَّهُمْ إِنْ يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ يَرْجُمُوكُمْ؛ آنها اگر بر شما (اصحاب کهف) پیروز گردند سنگبارانتان می‌کنند» (کهف: ۲۰).

در اینجا سخن در این است که منظور از پیروزی این آیین بر سایر آیین‌ها چه نوع پیروزی است. مفسران سه تفسیر برای آن ذکر کرده‌اند: الف) پیروزی منطقی؛ یعنی با مقایسه اسلام با آیین‌های دیگر که آمیخته با خرافات شده‌اند پیروزی منطقی مستدل آن بر سایر منطقی‌ها آشکار است. طرفداران این تفسیر معتقد هستند که هرگاه توحید خالص اسلامی با انواع توحیدهای آمیخته با شرک و یا شرک خالص مقایسه شود برتری مکتب اسلام بر سایر مکاتب روشن می‌شود. این وعده الهی جامه عمل به خود پوشیده است، حتی مقایسه شعار اذان که شعاری گویا و تکان‌دهنده است با شعار ناقوس و بی‌شعوری بسیاری از ادیان، روشن‌نگر این پیروزی منطقی است؛

ب) منظور پیروزی عملی و غلبه خارجی بر سایر ادیان است، ولی در یک مقیاس منطقه‌ای نه جهانی و عمومی. این نیز تحقق یافته است؛ زیرا اسلام در عصر پیامبر ﷺ بر شبه جزیره عرب و پس از آن بر بخش عظیم آبادی از جهان غلبه یافت و پیروان ادیان و مذاهب دیگر در این مناطق که از دیوار چین، بلکه ماورای دیوار چین تا ساحل اقیانوس اطلس امتداد می‌یافت در برابر اسلام سر تعظیم فرود آوردند، حتی وقتی سلطه حکومت اسلامی از این نقاط برجیده شد باز اسلام مکتب و آیینی پابرجا در این مناطق متوطن شد؛

ج) منظور پیروزی و غلبه خارجی و عملی در سطح جهان و تمام روی زمین است که شامل پیروزی فرهنگی، اقتصادی، و سیاسی می‌شود. این تفسیر را جمعی از مفسران اهل تسنن علاوه بر مفسران شیعه پذیرفته‌اند. این وعده تاکنون عملی نشده و تنها بر حکومت جهانی مهدی موعود عجل الله تعالی فرجه الشریف منطبق می‌شود که حکومت حق و عدالت همه جا را فراگیرد و این آیین بر تمام آیین‌ها در مقیاس جهانی غلبه یابد.

قرائنی در دست است که اولویت تفسیر سوم بر تفاسیر دیگر را ثابت می‌کند؛ زیرا غلبه و پیروزی که از کلمه ظهور استفاده می‌شود ظاهر در غلبه حسی، عینی و خارجی است نه غلبه ذهنی و فکری. بنابراین، در هیچ یک از مواردی که از قرآن برشمرده شد ظهور به معنی غلبه ذهنی نیست، بلکه به معنی غلبه عینی و خارجی است. ذکر کلمه: «کَلَّه» برای تأکید روشن می‌کند که غلبه جنبه منطقه‌ای و محدود ندارد، بلکه شامل عموم ادیان و مذاهب جهان می‌شود و این جز از راه فراگیری و شمول اسلام نسبت به جهان ممکن نیست. روایات در تفسیر آیه فوق نیز تفسیر سوم را تقویت می‌کند مانند روایت زیر:

عیاشی به اسناد خود از عمران بن میثم از عبایه چنین نقل می‌کند هنگامی که امیرمؤمنان علی ع آیه «هو الذی ارسل رسوله بالهدی و دین الحق» را تلاوت فرمود از یاران خود پرسید: «أظهر ذلك؛ آیا این پیروزی حاصل شده است». عرض کردند: آری. فرمود: «کَلَّه؛ فوالذی نفسی بیده حتی لا تبقى قرية الا وینادی فیها بشهادة أن لا إله الا الله بكرة و عشیاً؛ نه، سوگند به کسی که

جانم به دست اوست این پیروزی آشکار نمی‌شود مگر زمانی که هیچ آبادی روی زمین باقی نماند مگر اینکه صبح و شام بانگ: «لا اله الا الله» از آن به گوش می‌رسد» (بحرانی، ۱۳۶۷، ص ۱۵۲).

مقام معظم رهبری عنه در این باره می‌فرماید: «ما همین قدر می‌دانیم که وجود مقدس امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف مصداق وعده الهی است. همین قدر می‌دانیم که این بازمانده خاندان وحی و رسالت، علم سرافراز خدا در زمین است. «السلام عليك أيها العلم المنصوب والعلم المصوب والغوث والرحمة الواسعة وعدا غير مكذوب». دورانی خواهد رسید که قدرت قاهره حق، همه قله‌های فساد و ظلم را از بین خواهد برد و چشم‌انداز زندگی بشر را با نور عدالت منور خواهد کرد. معنای انتظار دوران امام زمان این است». (دیدار با مردم قم (۱۳۶۹/۱۱/۳۰)).

۶-۸. امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف ناظر است و می‌بیند

قرآن کریم می‌فرماید: «قل اعملوا فیسیری الله عملکم ورسوله و المؤمنون؛ ای پیامبر به مردم بگو: اعمال و وظایف خود را انجام دهید و بدانید که خدا و رسولش و مؤمنان اعمال شما را می‌بینند». (توبه: ۱۰۵) روایات در این مورد بسیار زیاد است. در تفسیر همین آیه از امام صادق علیه السلام نقل شده است که آن حضرت فرمود: «تمام اعمال نیک و بد مردم هر روز صبح به پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله عرضه می‌شود. بنابراین، مراقب باشید» (کلینی، ۱۳۸۶، ۲۱۹/۱). از آنجاکه همه ائمه علیهم السلام به منزله نفس واحد و یک نور هستند، پس هر حکمی که در مورد یکی از آنها ثابت شود در مورد بقیه هم ثابت خواهد شد. این آیه که بیان‌کننده آگاهی خدا و پیامبر و مؤمنان از عملکرد انسان هاست همان عقیده شیعه را مبنی بر عرضه اعمال بر اولیای خدا بیان می‌کند. این عرضه، روزانه، هر هفته و هر ماه انجام می‌گیرد و اگر اعمال انسان خوب باشد اولیای خدا از او شاد می‌شوند و اگر بد باشد نگران و اندوهگین می‌شوند. ایمان و باور به این مسئله تأثیر بسیاری در تربیت و تقوای افراد دارد، پس امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف حاضر و ناظر بر اعمال انسان است.

مقام معظم رهبری در این باره فرمود: «امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف ناظر بر تمام کارهاست و می‌بیند، حتی انتخابات، اعتکاف، تلاش جوان‌ها را برای آذین‌بندی نیمه شعبان، امام زمان دید. حضور شما زن و مرد را در میدان‌های گوناگون، امام زمان دیده است و می‌بیند. حرکت دولتمردان ما را

در میدان‌های مختلف، امام زمان می‌بیند و امام زمان از هر آنچه نشانه مسلمانی و نشانه عزم راسخ ایمانی در آن هست و از ما سر می‌زند، خرسند می‌شود. اگر خدای نکرده عکس این عمل کنیم امام زمان را نخرسند می‌کنیم. ببینید چه عامل بزرگی است». (دیدار اقشار مختلف مردم به مناسبت نیمه شعبان، ۱۳۸۴/۶/۲۹).

۹-۶. امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف

در آیه ۸۶ سوره هود از زبان حضرت هود عجل الله تعالی فرجه الشریف خطاب به قوم خود می‌فرماید: «يَقِيْتُ اللَّهَ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ وَ مَا أَنَا عَلَيْكُمْ بِحَفِيظٍ؛ آنچه خدا برای شما باقی گذارده (از سرمایه‌های حلال) برایتان بهتر است اگر ایمان داشته باشید و من پاسدار شما (و مأمور بر اجبار به ایمان) نیستم». مفسران قرآن، کلمه «بقية الله» را به سود متعارف حلال در تجارت تفسیر کرده‌اند. این تعبیر یا به آن دلیل است که چون سود حلال اندک براساس فطرت و به فرمان خداست «بقية الله» است یا اینکه تحصیل حلال باعث دوام نعمت الهی و بقای برکات می‌شود و یا اشاره به پاداش و ثواب‌های معنوی است که تا ابد باقی می‌ماند هرچند دنیا و تمام آنچه در آن است، فانی شود (طبرسی، ۱۳۵۲، ۲۸۶/۵). «يَقِيْتُ اللَّهَ» در این آیه به معنای درآمد و سودی است که از یک سرمایه حلال و خدایسندانه برای انسان باقی می‌ماند و صد درصد حلال است، اما در روایات به هر وجود مبارکی که به اراده خداوند برای بشریت باقی می‌ماند «يَقِيْتُ اللَّهَ» می‌گویند از جمله به سربازان مؤمنی که پیروزمندانه از جبهه جنگ برمی‌گردند؛ زیرا به اراده الهی باقی مانده‌اند. به امام عصر عجل الله تعالی فرجه الشریف نیز «يَقِيْتُ اللَّهَ» می‌گویند؛ زیرا آن وجود شریف به خواست خداوند برای هدایت مردم ذخیره و باقی نگه داشته شده است. در روایات آمده است که یکی از نام‌ها و اسامی مبارک آن حضرت، يَقِيْتُ اللَّهَ است (مجلسی، ۱۳۹۲، ۲۵۹/۴۶). «السلام عليك يا بقية الله في أرضه». وقتی آن حضرت در مکه ظهور کند این آیه را تلاوت می‌کند و می‌فرماید: «من آن «بقية الله» هستم». البته به سایر معصومین عليهم السلام نیز لقب «بقية الله» داده شده است (قمی، ۱۳۸۱، ۱۰۸/۴).

در روایات متعدد آمده است که «بقية الله» به وجود مقدس حضرت مهدی صاحب‌الزمان عجل الله تعالی فرجه الشریف یا امام دیگر تفسیر شده است از جمله: در حدیثی با چند واسطه از محمد

بن مسلم روایت شده است که می‌گوید: «امام باقر علیه السلام پس از بیان برخی از علائم ظهور فرمود: «فَعِنْدَ ذَلِكَ خُرُوجُ قَائِمِنَا فَإِذَا خَرَجَ أَسْنَدَ ظَهْرَهُ إِلَى الْكَعْبَةِ وَاجْتَمَعَ إِلَيْهِ ثَلَاثُمِائَةٍ وَثَلَاثَةٌ عَشَرَ رَجُلًا وَأَوَّلُ مَا يُنْطَقُ بِهِ هَذِهِ الْآيَةُ بَقِيَةُ اللَّهِ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ثُمَّ يَقُولُ أَنَا بَقِيَةُ اللَّهِ فِي أَرْضِهِ وَخَلِيفَتُهُ وَحُجَّتُهُ عَلَيْكُمْ فَلَا يَسْلِمُ عَلَيْهِ مُسْلِمٌ إِلَّا قَالَ: السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بَقِيَةَ اللَّهِ فِي أَرْضِهِ؛ در آن هنگام قائم ما ظهور می‌کند. وقتی که ظهور کرد به کعبه تکیه می‌دهد و سیصد و سیزده نفر دور او جمع می‌شوند و اولین حرفی که می‌زند این آیه است: «بَقِيَةُ اللَّهِ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ»، سپس می‌گوید: «من، بقیة الله و خلیفه او در زمین و حجت خدا بر شما هستم، پس از آن هیچ مسلمانی بر او سلام نمی‌دهد مگر اینکه می‌گوید: «السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بَقِيَةَ اللَّهِ فِي أَرْضِهِ» (حویزی، ۱۳۸۳، ۳۹۲/۲). مقام معظم رهبری در این باره می‌فرماید: «امام زمان علیه السلام ذخیره برای زندگی حقیقی بشر و تاریخ است. نکته عظمت بشر از اینجا آغاز می‌شود تا به سوی کمال برسد» (۱۴۰۰/۱۲/۲۵).

۷. نتیجه‌گیری

در مقوله مسلمانان به ویژه مذهب تشیع، امام مهدی علیه السلام متولد شده و از ذریه پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله است و حاضر و ناظر است و روزی ظهور می‌کند. برخلاف تصور دشمنان که شخصیت امام مهدی علیه السلام را چهره‌ای غیرواقعی و وحشی جلوه داده و در فیلم‌های هالیوود نشان می‌دهند و تشویق به ناامیدی و تاریکی جهان تصور می‌کنند و این فرد را به مهدی علیه السلام معرفی می‌کنند و به برخی از ظواهر روایات استدلال می‌کنند تا به هدف پلید خود برسند و مردم را به گمراهی بکشند و نور اسلام را خاموش کنند، ولی از نظر قرآن و روایات، امام مهدی علیه السلام وارث انبیای الهی، مظهر عدل، خورشید فروزان هدایت، ملجأ و قطب عالم، مصلح کل و مظهر عدل خداوند است که همه جهان را پر از عدل و قسط می‌کند. شخصیت امام مهدی علیه السلام تجلی همه خوبی‌هاست و وعده خداوند درباره غلبه دین حق اسلام بر تمام هستی محقق خواهد شد.

فهرست منابع

- * قرآن الکریم (۱۳۸۹). مترجم: فولادوند، محمد مهدی. قم: چاپخانه بزرگ قرآن کریم.
۱. اخیایی جمیله، و انوری، حسن (۱۳۸۱). فرهنگ بزرگ سخن. تهران: انتشارات سخن.
۲. بحرانی، هاشم (۱۳۶۷). سیمای حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف در قرآن. مترجم: حایری قزوینی، مهدی. تهران: نشر آفاق.
۳. جوهری فارابی، اسماعیل بن حماد (۱۴۰۷). تاج اللغة و صحاح العربیه. بیروت: دار العلم للملایین.
۴. خزاز قمی، ابوالقاسم بن علی (۱۴۰۱). کفایت الاثر فی النص علی الایمه اثنی عشر. قم: نشر بیدار.
۵. راغب اصفهانی، حسین بن محمد (۱۳۷۰). المفردات فی غریب القرآن. بیروت: دار العلم دار الشامیه.
۶. رضی، محمد بن حسین شریف (۱۳۸۰). مجازات النبویه. قم: مؤسسه علمی فرهنگی دار الحدیث.
۷. سهروردی، یحیی بن حبش (۱۳۷۲). مجموعه مصنفات شیخ اشراق. مصحح: نجف علی، حبیبی، و نصر، سید حسین. تهران: وزارت فرهنگ و آموزش عالی مؤسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی.
۸. صافی گلپایگانی، لطف الله (۱۳۹۰). پیرامون معرفت امام عجل الله تعالی فرجه الشریف. قم: مسجد جمکران.
۹. صافی گلپایگانی، لطف الله (۱۳۹۳). منتخب الاثر فی الامام الثانی عشر. مترجم: احمدی، محسن. قم: نشر منیر.
۱۰. صافی گلپایگانی، لطف الله (۱۳۹۱). امامت و مهدویت. قم: دفتر آیت الله صافی گلپایگانی.
۱۱. طبرسی، ابوعلی الفضل بن حسن (۱۳۵۲). مجمع البیان. مترجم: بهشتی، احمد. تهران: نشر فراهانی.
۱۲. صدوق، محمد بن علی بن الحسین (۱۳۸۲). کمال الدین و تمام النعمه. مترجم: پهلوان، منصور. قم: مسجد مقدس جمکران.
۱۳. عروسی حویزی، عبد علی بن جمعه (۱۳۸۳). نور الثقلین. مصحح: محلاتی، رسول. قم: انتشارات اسماعیلیان.
۱۴. قمی مشهدی، میرزا محمد (۱۳۸۱). تفسیر کنز الدقایق و بحر الغرایب. قم: انتشارات دار الغدیر.
۱۵. قندوزی، سلیمان بن ابراهیم (۱۳۰۲). ینایع الموده. مترجم: شاه محمدی، محمد علی. تهران: نشر مهر امیرالمؤمنین عجل الله تعالی فرجه الشریف.
۱۶. کلینی، محمد بن یعقوب (۱۳۸۵). الکافی. مترجم: حسن زاده، صادق. تهران: انتشارات قائم آل محمد عجل الله تعالی فرجه الشریف.
۱۷. مجلسی، محمدباقر (۱۳۹۲). بحار الانوار. تهران: مؤسسه انتشارات کتاب.
۱۸. مطهری، مرتضی (۱۳۵۸). نبوت. تهران: انتشارات صدرا.
۱۹. نایینی، مرتضی (۱۳۸۰). جان و جانان، امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف از نگاه مقام معظم رهبری. نشریه انتظار (انتظار موعود)، شماره ۲، ص ۱۹-۵۹.
۲۰. نعمانی، محمد بن ابراهیم (۱۳۵۹). الغیبه. مترجم: فهری زنجانی، سید احمد. تهران: دار الکتب الاسلامیه.